

TRANSZLOGIKA

A szerző újraírt, és ebben a formájában 2000 végén megjelenő *Észjárások* című könyvének egy új fejezete.

DR. MÉRŐ LÁSZLÓ

ELTE Kísérleti Pszichológiai Tanszék, Budapest

Friedrich August Kekulé német kémikust régóta izgatta, hogyan helyezkedhetnek el az atomok a benzol nevű fontos oldószer molekuláiban. Azt már tudta, hogy ebben a molekulában hat szénatom és hat hidrogénatom van, de a sok hasonló összetételű anyag közül csak a benzolnak voltak meg bizonyos érdekes kémiai tulajdonságai. Nemcsak a molekulát alkotó atomok, hanem azok szerkezete, kapcsolódási rendje is fontos kellett hogy legyen. Egyszer Kekulé álmában hat majmot látott, amelyek körben egymás farkába haraptak. Így fedezte fel Kekulé a benzolgyűrű szerkezetét.

Hasonló legendáktól hemzseg a tudománytörténet. Jó részük minden bizonynyal hiteles is, például az iménti történet maga Kekulé mesélte el. De egy természettudós (például a Kekulé álmát majd másfél évszázad távlatából elemző mai pszichológiai kutató) hivatalból szkeptikus: mindegyik ilyen eset annyira egyedi és megismételhetetlen. Semmi sem zárja ki, hogy Kekulé csak kitalálta az egész történetet, hogy érdekesebbé tegye a felfedezést. Vagy lehet, hogy a történet ugyan igaz, de az álomnak semmi köze a felfedezéshez, a benzolgyűrű szerkezete nélkül az álom nélkül is összeállt már Kekulé agyában, csak még nem tudatosította, és az álom csak véletlenül esett időben egybe a felfedezéssel. Akár éppen a felfedezés tudattalan megléte is okozhatta az álmot. Kekulé más álmai miért nem vezettek hasonló súlyú felfedezésekre?

Valahol a lelke mélyén persze a szkeptikus természettudós is érzi, hogy a történet hiteles és valóban a benzolgyűrű felfedezéséről szól. De mivel esélyt sem lát a jelenség megisméltődésére, főként nem egy kontrollált tudományos kísérlet keretében, kénytelen úgy dönteni, hogy ez a jelenség, ha létezik is, kívül esik az ő vizsgálódási területén, nem ragadható meg az ő eszközeivel. De hátha más, hasonló srófra járó jelenségek megismételhetőbbnek bizonyulnak, és akkor azok alapos megismerése révén következtetni lehet Kekulé álmának működési mechanizmusaira is. Az égitestek mozgását sem tudjuk egy laboratóriumi kísérletben megisméltetni (túl nagyok ahhoz), mégis sikerült jól kitalált laboratóriumi kísérletek alapján, sok logikus gondolkodás segítségével megismerni az égi mechanika törvényeit is.